
Júlia, d'Isabel-Clara Simó: una història romàntica o de la «Revolució del Petroli»?

MARGARIDA ARITZETA

Universitat Rovira i Virgili

maritzet@tinet.cat

DOI 10.34810/ElsMargesv132nh2024id427078

Resum: Lectura reivindicativa de *Júlia*, la primera novel·la d'Isabel-Clara Simó, que es distancia de les lectures que la presenten com una novel·la sentimental amb un rerefons històric genèric. Per contra, es tracta d'una novel·la social, política i feminista escrita a partir d'uns fets molt concrets (la Revolució del Petroli d'Alcoi). L'autora hi va fer ús d'elements melodramàtics per acostar-la als lectors, hi va emprar tècniques flaubertianes i hi va incloure referències a personatges contemporanis, com Maria Aurèlia Capmany.

Paraules clau: Narrativa catalana, novel·la social, novel·la feminista, novel·la política, novel·la històrica, Revolució del Petroli, Isabel-Clara Simó, *Júlia*.

Isabel-Clara Simó's *Júlia*: a romance or a novel about «la Revolució del Petroli»?

Abstract: A vindication of Isabel-Clara Simó's first novel, usually read as a romantic story with a generic historical background. In complete opposition, the article shows it to be a social, political and feminist novel based on some very specific facts, the incidents in Alcoi in 1873 known as the Petroleum Revolution ("la Revolució del Petroli"). The author did have recourse to some melodramatic elements with the aim of making it accessible to the readers, but she also made use of Flaubertian techniques and she introduced references to contemporary figures such as Maria Aurèlia Capmany.

Keywords: Catalan fiction, social novels, feminist novels, political novels, historical novels, Petroleum Revolution, Isabel-Clara Simó, *Júlia*.

La novel·la *Júlia* d'Isabel-Clara Simó es va publicar l'any 1983 a Barcelona, a les Edicions de la Magrana. Malgrat que es tracta de la primera novel·la de l'autora, amb el pas dels anys i l'aparició de molts altres llibres he pensat que no només va ser la seva millor novel·la, sinó que és una de les més interessants que s'han publicat en català des de la represa dels anys seixanta del segle passat fins ara. L'obra presentava una sèrie de punts forts en el moment que va aparèixer, i encara ara, quaranta anys més tard, n'hi sé trobar de nous.

L'any 1983 jo era una escriptora aprenent (si és que mai pots dir que el temps d'aprendre s'ha acabat), acabava de recollir dos premis literaris importants, estava a punt d'ingressar al col·lectiu literari Ofèlia Dracs i a la junta de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, estava casada, tenia dues criatures, treballava a la Divisió VII de la Universitat de Barcelona (la que amb el temps va ser la Universitat Rovira i Virgili) i preparava una tesi doctoral sobre l'obra crítica de Josep Lleonart. Quan vaig llegir *Júlia*,

vaig pensar que tenia a les mans una novel·la diferent i valuosa. Madura, tant des del punt de vista de la nostra literatura com de l'autora. I moderna. Ho era tant per les coses que deia i per com les deia, com per la manera de buscar la complicitat dels lectors en uns anys en què la semiologia i les teories de la lectura començaven a tenir presència a casa nostra. Era una de les novel·les que vaig llegir que m'hauria agradat que fos meva.

Isabel-Clara Simó sempre ha explicat que va fer la novel·la empenya per Joan Fuster, que li insistia que havia d'escriure sobre la Revolució del Petroli a Alcoi de 1873. A la coberta de la primera edició de la novel·la, però, s'hi anuncia «Una història d'amor i odi entre un amo i una obrera en plena revolució industrial valenciana» i es deixa per a la contracoberta la referència als fets d'Alcoi. Presentada així, la novel·la prometia una lectura d'entreteniment per a senyores, si es vol amb tocs dickensians i ressons de fotonovel·la, cosa que no fa justícia al contingut de la història. Per començar, perquè no és una història d'amor, encara que hi hagi un amo que es casa amb una obrera, i perquè l'odi no el suscita ni l'amo ni la fàbrica, sinó uns motius més profunds, aquests sí, lligats amb els fets d'Alcoi. I la resolució final del conflicte que descabdella la novel·la així ho confirma. Per tant, és veritat que Isabel-Clara Simó va escriure una novel·la sobre la Revolució del Petroli, però també és veritat que no va escriure una novel·la històrica, sinó una novel·la social, una reflexió política i una novel·la sobre les dones en clau feminista, amb la dosi justa de melodrama per fer-la accessible als lectors menys experimentats.

Una de les coses que aleshores em va agradar més de la novel·la va ser aquesta traça a flirtejar amb el melodrama sense deixar-se'n arrossegar i la manera com, a través de dos personatges que focalitzen l'acció del relat, l'amo i l'obrero, ens dona les claus per entrar al món de la història de la industrialització del segle XIX des de múltiples perspectives: la dels amos, la dels sindicats i la dels treballadors i les treballadores del tèxtil. I com combina, mitjançant aquesta focalització, pouant en el present i en la memòria dels personatges, el que és públic i el que és privat, el social, el domèstic i l'íntim. Em va agradar la tècnica que ho fa possible: la manera com aconsegueix que el lector empatitzi amb els personatges a través dels bucles temporals que enllacen amb les plenituds i les febleses de la seva infantesa, quan es formava el seu caràcter i eren alhora més vulnerables, seguint-los a través d'encerts i errors vitals, descrivint-ne desigs i frustracions a mesura que es fan grans amb un llenguatge tan ric i sensual que el lector s'hi troba sense remei. Els personatges pateixen, experimenten la crueltat dels altres en pell pròpia. En aquest sentit, l'autora demostra un gran domini de la catarsi aristotèlica, i el lector ho agraïx.

La informació sobre els personatges (la prosopografia i l'etopeia) s'imbrica perfectament amb l'entorn històric i ideològic de la seva formació, que no és altre que el de la revolució industrial i la lluita obrera, el paper de les dones a les cases i a les fàbriques i, encara, la pugna entre liberals, conservadors, federalistes, anarquistes o monàrquics. En aquest marc, i lluny de determinismes, cada personatge té opcions per

elegir. La documentació, que hi és rica i detallada, així com el debat ideològic, estan molt ben tractats. El fons filosòfic de les discussions sobre la manera d'organitzar el treball, de regir la cosa pública o les vides privades, sobre el règim polític, l'anarquia, la república o la monarquia, el liberalisme, el centralisme o el localisme, posa el lector en situació de prendre partit davant d'unes línies d'argumentació que ben bé pot fer seves (o hi pot empatitzar), situat com està a l'inici de la Transició espanyola. O al segle XXI.

Tots aquests són aspectes que, en un temps en què calia reconquerir els lectors per a la literatura catalana, atès que havien estat escolaritzats en castellà i que els models de món i de llengua que havien après a l'escola els eren aliens, feien atractiva i mengívo-la una novel·la que, de fet, presentava una gran complexitat temàtica i reflexions d'una certa densitat, que podien haver-se formulat ben bé a través d'un assaig.

Llegida *Júlia* quaranta anys més tard de la seva publicació, trobo que un dels encerts de la novel·la és que no presenta la protagonista només com una heroïna del passat, un personatge històric forjat amb trets costumistes que reflecteixen un país i una època, sinó que és una figura que recull moltes aspiracions del moviment feminista que arrenquen del segle XIX, eren roents aleshores i encara ara són vigents. Però *Júlia* és alhora una heroïna del moviment obrer del segle XIX que al llarg de la seva evolució vital mostra als lectors quin és el camí de les lluites que ha hagut d'afrontar una dona per arribar a ser ella mateixa en un món que, d'entrada, li és hostil. I també li mostra que el camí de la llibertat comporta preus molt alts, aleshores i ara, però que no és impossible. En aquest sentit, és un personatge modelitzador. Però lluny de ser un tipus, un arquetip, és un personatge particular i rodó.

La figura de Josep, d'altra banda, l'amo que es casa amb *Júlia* malgrat que li dobla l'edat i que les seves procedències socials són tan allunyades que ho feien impensable, se'm fa doblement interessant en una lectura actual. No només perquè explica d'una manera molt gràfica el declivi de les famílies industrials a la tercera generació, tal com ja ho havien escrit altres autors de la nostra tradició literària, sinó que la seva lectura en clau de gènere també la trobo modelitzadora. La manera com el configuren les obligacions, els rituals religiosos i socials de la infantesa, el que s'espera d'ell a la família i al seu entorn, i la manera com tot això confronta amb el deu desig, amb el seu jo íntim que rara vegada esclata però que pugna contínuament per sortir de la cotilla de les convencions del que se suposa que ha de ser un home, en fan un personatge molt interessant malgrat que se'l pinta de limfàtic i avorrit. És el model d'home de classe bé. Més ben dit, hauria de ser el model, però no n'és i això el fa un personatge de carn i os, que es confronta amb el tipus i se n'escapa, encara que no aconsegueix ser feliç. La lectura en clau de gènere dels personatges masculins és tot un regal, fins i tot la figura dels dos fills de Josep, que hi tenen un paper menor. El tractament de la identitat,

del desig, del plaer, del sexe, vistos i sentits per cadascun dels personatges, sigui quina sigui la identitat que assumeixen, és profundament modern, i el debat que plantegen les seves figures, del tot actual.

Isabel-Clara Simó ha explicat sovint com va pesar en la seva formació la biblioteca ben nodrida d'autors francesos que tenia el pare a casa. A *Júlia* hi he trobat, sense haver de gratar gaire, ressons de *Madame Bovary*. A la manera de Flaubert, Isabel-Clara Simó treballa des de les primeres pàgines del relat el que Roland Barthes va anomenar «el petit detall superflu», amb la inclusió d'elements que si bé no hi caldrien fan que l'ambient s'hi respiri com si fos viu. Júlia, però, malgrat que per l'època podria haver compartit més trets amb Emma Bovary que amb el lector del segle xx, se'n distancia per convertir-se en un model de dona moderna. Hi ha clicades d'ull molt evidents. Els lectors que vam conèixer i tractar Maria Aurèlia Capmany somriem quan Júlia, enmig d'una reunió de fabricants, tots homes i parlant de «temes d'homes», reclama a la cambrera el seu cigar havà, com el que fumen ells, i l'encén allà mateix per a sorpresa de tots. Júlia, com Maria Aurèlia, fuma cigars en públic i no accepta que hi hagi negocis o temes d'homes que li estiguin vedats. També és punyent quan trasllada el discurs del poder al cos de la dona, quan la família rica exigeix la seva esterilització com a preu per acceptar-la. El cos de la dona, la seva capacitat reproductiva, el dret a l'orgasme i al plaer, es posa al centre de la mirada del lector en un temps en què al carrer les dones debatien la llibertat sexual i el dret al propi cos, a l'avortament. I aquest és un fil de discurs que encara ens interpel·la.

Per acabar, i en cap cas no és l'aspecte menys important, he de remarcar la potència del llenguatge, la riquesa de registres, el tractament de l'oralitat en els diàlegs, la mesura a l'hora de treballar un estàndard amb ressons valencians que en cap cas no sona particularista, la riquesa de vocabulari, de terminologia específica que, alhora, es fan senzills al lector perquè la història els arrossega i fa transparent el material lingüístic del discurs. I això tenint en compte que calia reinventar moltes maneres de dir en el moment que es va escriure la novel·la.